

Suomi suureksi!

■ AKI ALANKO

AKS:n tie. Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaatteen asialla. Toimittanut Mikko Uola. Minerva Kustannus 2011.

Akateeminen Karjala-seura (AKS) oli maailmansotien välisen ajan Suomen voimakkaimmin vaikuttanut opiskelijaliike. Kevättalvella 1922 perustettu järjestö syntyi halusta yhdistää itärajan takainen suomensukuisten heimojen alue Suomeen. Tätä oli yritetty vuosina 1918–22 useamman, lähinnä vapaaehtoisvoimin toteutetun, sotilaallisen retken voimin. Myöhemmin seuran tavoitteet laajenivat maanpuolustukseen, kansalliseen eheyttämiseen sekä yliopiston ja kulttuurielämän yksikielistämiseen aitosuomalaisuuden hengessä. Jatkosodassa toteutettu Itä-Karjalan valtaus merkitsi AKS:n yhden suurimman toiveen toteutumista, liikkeen parissa varttuneet olivatkin aktiivisesti mukana miehitetyn alueen hoito- ja hallintotehtävissä. Sodan lopputulos johti kuitenkin seuran tavoitteiden ja sen itsensä murenemiseen. Rauhanehtojen mukaisesti AKS oli lakkautettava fasisisena järjestönä. Silti järjestön henkinen perintö jatkoi vaikutustaan vielä kolmen vuosikymmenen ajan kulttuurielämässä vaikuttaneiden satojen piispojen, professoreiden ja korkeampien sotilashenkilöiden kannattamana.

Kuten kirjan toimittaja Mikko Uola toteaa, Akateemista Karjala-Seuraa on sivuttu moneen otteeseen historiantutkimuksessa, mutta itse seuraa koskeva historiallinen tutkimus on jäänyt vähäiseksi.

Muutamien opinnäytetöiden lisäksi varsinainen seuraan itseensä keskittyvä historiallinen tutkimus on jäänyt lähinnä Heikki Eskelisen väitöskirjaan *Me tahdoimme suureksi Suomenmaan* (2004). Aika on siis kypsä AKS:n monipuolista toimintaa kokonaisvaltaisesti tarkastelevalle teokselle, jossa pohditaan seuran merkitystä myös suomalaisten yhteiskunnallisten vaikuttajien kasvatelijana. Viime vuosi oli muutenkin merkkipäivä, koska seuran perustamisesta tuli kuluneeksi 90 vuotta.

Toiminnallista kronologiaa

Uolan toimittama tutkielmakokonaisuus sisältää artikkeleita, joissa seuran vaiheita luodataan ideologian ja järjestötyön eri osa-alueiden kautta. Artikkelien muodostamassa kokonaisuudessa lähdetään liikkeelle seuran ideologiasta ja siinä tapahtuneista muutoksista. Tämän jälkeen pyritään etenemään jonkinlaisen toiminnallisen kronologian puitteissa. Jäsennyksenä tämä on kelvollinen, joskin perin sovinainen ratkaisu.

Ideologiaosuuden jälkeen esiin nostetaan maailmansotien välisen ajan heimo- ja suomalaisuustyö, maanpuolustustyö ja siihen liittynyt Karjalan kannaksen linnoitusprojekti, jota AKS oli keskeisesti organisoimassa kesällä 1939. Jatkosodan ajalta kuvataan karjalaislasten ja -nuorten parissa tehtyä sivistystyötä ja heimosoturitoimintaa. Sitten näkökulma ulotetaan meidän päiviimme asti kertomalla kylmän sodan ajan Suomessa harjoitetusta kommunisminvastaisesta toiminnasta, johon AKS:n henkinen perintö vaikutti vahvasti. Kirjan viimeisessä luvussa esitellään vielä seuran valikoituja pappis- ja upseerisjäseniä, mikä jää täy-

dentäväksi, mutta valitettavan irralliseksi osioksi.

Koska varsinaisia artikkeleita on vain seitsemän, määränsä puolesta kirjan anti ei tunnu ”vyörytykseltä” eivätkä artikkelit sisällä päällekkäisyyksiä. Teoksen toimittajalla ja kirjoittajilla on ollut kunnianhimoinen tavoite koota kaikki olennaisesti AKS:n toimintaan ja sen vaikutuksiin liittyneet asiat yhteen kirjaan aikaisemman tutkimuksen pohjalta sekä rikastaa ja täydentää sitä kuvaa, joka aikaisemmissa tutkimuksissa on jäänyt vaillinaiseksi.

Tehtävä ei ole helppo, sillä toiminnallisena kokonaisuutena AKS on jo kaukainen, eikä sen toiminnassa olleet enää vaikuta ainakaan aktiivisesti keskuudessamme. Tästä johtuen näkökulma jää korostetun hallinto- ja yhteisöhistorialliseksi. Varsinainen kokeva ja muistava ihminen peittyi jossain määrin noiden toiminnallisten ja aatteellisten rakenteiden alle. Seikka ei kuitenkaan häiritse, jos ei etsi kirjata ”täyttymättömiä lupauksia”, vaan tyytyy lukemaan teosta laajapohjaisena kuvauksena AKS:n toiminnan eri osa-alueista ja seuran jättämistä, monikymmenvuotisesta vaikutuksesta. Tapauskuvauksina artikkelit täyttävät hyvin tehtävänsä.

Seuran henki jäi elämään

Useampia kirjoittajia yhdistää pyrkimys löytää uusia tai vähemmälle huomiolle jääneitä näkökulmia seuraan. Kaarle Sulamaa hakee aatteellisia rakennuspuita AKS:n kansallisuusmieltä korostavalle ideologialle muun muassa Topeliuksen tuotannosta, joka ei ehkä ensimmäisenä tulisi mieleen seuran militanttia olemusta ajatellessa. Hänen artikkelissaan lakkautetun La-

puanliikkeen työnjatkajaksi perustettu, puolueeksi järjestäytynyt ja AKS:n kanssa läheistä yhteistyötä tehnyt Isänmaallinen Kansanliike (IKL) riisutaan siihen perinteisesti liitetystä äärioikeistolaisesta puvestaan. IKL kuvataan järjestönä, joka halusi sijoittaa itsensä perinteisen oikeisto-vasemmisto-akselin ulkopuolelle tavoitellessaan myös työväestön huomioivaa kansankokonaisuuksia. Heikki Roiko-Jokela käsittelee omassa artikkelissaan jopa Ruotsin ja Norjan Lapis-olleiden suomalaisvähemmistöjen hyväksi tehtyä heimotyötä. Mikko Uolan tavoitteena on tuoda esiin hieman unohdettua maanpuolustustyön aspektia AKS:n toiminnassa. Samalla hän murtaa osuvasti suojeluskunta- ja Lotta Svärd-järjestöjen henkistä monopolia tällä rintamalla.

Martti Hölsän karjalaislasten ja -nuorten sodanaikaisesta kasvatuksesta kertova artikkeli ja Jarkko Vesikansan sodanjälkeistä kommunisminvastaista toimintaa luotaava katsaus ovat kirjan mielenkiintoisimpia. Hölsä kuvaa AKS:n kiistatonta tähtihetkeä, jolloin kauan vaalitut toiveet toteutuivat ja unelmat oli aika muuttaa käytännön teoiksi. Karjalaisnuorison hyväksi tehtiin työtä innolla ja pysyvää tavoitellen, mutta saavutukset jäivät lyhytkestoisiksi. Koulutuksen järjestämisessä törmättiin myös aineellisten resurssien puutteeseen. Jo aiemmasta kirjan anista tulee selväksi, että monen AKS:läisen idealismi heikkeni Itä-Karjalassa, joka ei osoittautunutkaan ”onnen kultamaaksi”. Lisäksi itäkarjalaisväestön suomenmielisyys ei ollut toivotun kaltaista. Virallista optimismia oli silti pidettävä yllä niin kauan kuin se oli olo-

suhteiden vuoksi pakollista.

Vesikansa nimeää sodanjälkeisen kommunisminvastaisen toiminnan niin sanotuksi porvarilliseksi aktivismiksi, jossa monet entiset AKS:läiset olivat mukana yhteiskuntaelämän eri portaila. Tämän toiminnan ehdoton lähelölkaukus oli välirauhansopimuksen jälkeen toteutettu asekatkentä, jonka organisoivat nimenomaan silloiset AKS-taustaiset nuoret upseerit. Artikkelissa kerrotaan seikkaperäisesti perustetuista järjestöistä (esim. Vapauden Akateeminen Liitto, Suomen Yhteiskunnan Tuki, Kerho 22), jotka toimivat samalla peiteorganisaatioina kommunismin vastustamiselle, koska virallisesti tästä toiminnasta ei voinut puhua. On omalla tavallaan veikeää, että kyseiset organisaatiot toimivat ja esiintyivät hyvin samaan tapaan kuin kommunistien omat peitejärjestöt maailmansotien välisen ajan Suomessa. Ainoastaan poliittiset etumerkit olivat vaihtuneet. Organisaatioiden kohdalla herää myös kysymys, mahtovatko ne saada ns. länsirahoitusta, mutta tästä ei artikkelissa mainita. Vasemmistolaisvirtausta vastaan yritettiin taistella eri ”vastarinta-elimien” yllättävän pitkään, sillä henkinen ”jatkosota” päättyi vasta itäblokin ja Neuvostoliiton romahtaessa vuosina 1989–91.

Tuoreen tutkimuksen merkitys

Eskelisen väitöskirjan lisäksi vain Risto Alapuron sosiologian väitöskirjassa *Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilaslilke ja kansa 1920- ja 1930-luvuilla* (1973) on AKS asetettu päärooliin yleisenä, toimivana järjestönä. Tuore AKS-tutkimus vertautuu siis näihin teoksiin. *AKS:n tie* tuo ainakin näkyviin sekä

Alapuron että Eskelisen tutkimuksista puuttuvan kuvan AKS:n sodanaikaisesta toiminnasta ja antaa erityisesti uutta tietoa sodanjälkeisestä, AKS:n hengessä toteutetusta eri organisaatioiden kommunisminvastaisesta työstä.

Lisäksi Eskelisen tapaan Uolan toimittaman teoksen kirjoittajat riisuvat AKS:n fasisisesta kaavustaan, johon Alapuron aikansa poliittiseen ilmastoon ja vasemmistolaisiin asenteisiin sidoksissa ollut tutkimus laittaa sen hanakasti, ainakin 1930-luvun osalta. AKS ei ollutkaan sinänsä fasisinen järjestö, koska se ei tavoitellut diktatuuria ja halusi demokraattisen valtiojärjestelmän säilymistä, kuten jo Eskelinen toteaa omassa väitöskirjassaan. Hän itse mainitsee väitöskirjatutkimuksensa lopussa, että ”käsittelemättä ovat jääneet seuran erillisiin toimintahaaroihin sisältyvät kannanotot ja operaatiot ja niiden saama vastakaiku”. Eskelisen mukaan jatkossa olisi tarkasteltava seuran heimopoliittikkaa, puolustuspolitiikkaa ja kielipoliittikkaa käytännön tasoilla. Tästä onkin saatu hyvät lähtösanat ja ohjeistus Uolan toimittamalle artikkelikokoelmalle.

AKS:n tiessä rakennetaan kunnianhimoisesti seuran koko vaikutuksellinen kaari alusta lähes meidän päiviimme asti. Se ei ole liioittelua, kun muistetaan, miten merkittävä opiskelijajärjestö se oli aikanaan, ja miten sen henki ulottui vielä vuosikymmenten päähän järjestön lakkauttamisenkin jälkeen. Kokonaisuudessaan artikkelikokoelma ei tee kuitenkaan tarpeettomaksi aikaisempia tutkimuksia, eikä se ehkä ole ollut tarkoituksaan. Esimerkiksi Alapuron väitöskirja piirtää mainitusta aikasidonaisuudestaan huo-

limatta yhä hyviä tilastollisia kuvia AKS:n jäsenten taustoista, korkea-koulujakaumista ja ennen muuta siitä, millainen oli kvantitatiivisesti niin sanottu tyypillinen ”aks:läinen”.

Perusteellisesta ja laaja-alaisesta otteestaan huolimatta Uolan toimittama artikkelikokoelma ei tuo näkyviin mitään mullistavan uutta. Kirja kuitenkin syventää kuvaa Akateemisesta Karjala-seurasta. Laajemmassa mielessä *AKS:n tie* on osa yleismaailmallista historiantutkimuksen perinnettä, jossa tutkittavaa kohdetta on helpompi käsitellä perusteellisesti ja neutraalimmin, kun siihen on saatu tarpeeksi ajallista etäisyyttä. Lisäksi Neuvostoliiton poistuttua poliittiselta maailmankartalta on Suomessa pystytty tekemään vapautuneemmin uudistavaa tutkimusta aiheista, jotka olisivat aiemmin tuntuneet sopimattomilta.

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja vapaa tiedetoimittaja ja kriitikko.